

इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण या विभागाचे नाव “बहुजन कल्याण विभाग” असे करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग,
विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण-२०१६/ प्र.क्र.९५/ आस्थापना
मंत्रालय विस्तार, मुंबई - ४०० ०३२
दिनांक:- १७ फेब्रुवारी, २०२०

- वाचा:-** १) शासन अधिसूचना, सामान्य प्रशासन विभाग, दि.०९.०३.२०१७
२) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.आस्थाप्र २०१७/प्र.क्र.२६४/
आस्था-१, दि.२५.०६.२०१९
३) शासन निर्णय, विमुक्त जाती भटक्या जमाती, इतर मागास वर्ग आणि विशेष मागास प्रवर्ग
कल्याण विभाग क्रमांक- संकीर्ण-२०१६/प्र.क्र.९५/आस्थापना, दि.२४.०७.२०१९
४) शासन अधिसूचना, सामान्य प्रशासन विभाग, दि.२९.०८.२०१९

प्रस्तावना:

दि.२७.१२.२०१६ रोजी मा.मंत्रिमंडळाने घेतलेल्या निर्णयानुसार विमुक्त जाती भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग हा स्वतंत्र विभाग स्थापन करण्याचा निर्णय घेतला आहे. या बाबतची अधिसूचना सामान्य प्रशासन विभागाने दि.०९.०३.२०१७ रोजी राजपत्रात प्रसिद्ध केली आहे. त्यानुसार या नवनिर्मित विभागाकडे पुढील १६ विषय सोपविण्यात आले आहेत.

- १) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाच्या कल्याणाकरिता प्रशासकीय यंत्रणा व महामंडळे,
- २) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाच्या कल्याणकारी कामांसाठी समन्वय साधणे,
- ३) इतर मागासवर्गासाठी केंद्र शासनाने मंजूर केलेली अनुदाने,
- ४) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गासाठी वसतिगृहे,
- ५) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाच्या आश्रमशाळा/उच्च माध्यमिक आश्रमशाळा, विद्यानिकेतन तसेच ऊस तोड कामगारांच्या मुलांसाठी आश्रमशाळा/निवासी शाळा संबंधित सर्व बाबी,
- ६) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गासाठी सहकारी गृहनिर्माण योजना,
- ७) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गासाठी आंतरजातीय विवाह योजना,
- ८) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गासाठी केंद्र व राज्य शासनाची शिष्यवृत्ती, शिक्षण शुल्क, निर्वाह भत्ता, विद्यावेतन, व्यावसायिक प्रशिक्षण इ.योजना,
- ९) सामाजिक-आर्थिक सर्वेक्षणासह, सामाजिक कार्यासाठी प्रशिक्षण आणि संशोधन,
- १०) सामाजिक कार्याचा समन्वय साधणे,
- ११) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गासाठी विविध कल्याणकारी योजना राबविणे, स्वयंसेवी संस्थांना/ अशासकीय संस्थांना आर्थिक सहाय्य व अनुदान देणे,

- १२) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाच्या व्यक्तींना/संस्थांना/ विद्यार्थ्यांना गुणवत्ता पुरस्कार प्रदान करणे,
 - १३) विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभागाला नेमून दिलेल्या कोणत्याही विषयासंबंधातील हुकूमनाम्याची देय असलेली रक्कम निर्लेखित करणे,
 - १४) या अनुसूचीतील कोणत्याही बाबींच्या प्रयोजनासाठी चौकशी व आकडेवारी,
 - १५) या सूचीतील कोणत्याही बाबींच्या संबंधात परंतु कोणत्याही न्यायालयात स्वीकारण्यात न आलेली फी,
 - १६) राज्याच्या प्रयोजनासाठी शासनाकडे विहित केलेली किंवा शासनाच्या ताब्यात असलेली आणि विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभागाला नेमून दिलेली बांधकामे, जमिनी व इमारती,
२. त्यानंतर सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाने दि.२५.०६.२०१९ च्या शासन निर्णयान्वये खालील ६ विषय या विभागाकडे वर्ग केले आहेत:-
- १) मराठा आरक्षण,
 - २) सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग कल्याण,
 - ३) राज्य मागासवर्ग आयोग,
 - ४) इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्ग यांचे सूचीमध्ये एखादी जात समाविष्ट करणे,
 - ५) सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती भटक्या जमाती व विशेष मागास प्रवर्ग या प्रवर्गाच्या जातविषयक सर्व बाबी,
 - ६) छत्रपती शाहू महाराज संशोधन, प्रशिक्षण व मानव विकास संस्था (सारथी)
३. त्यानंतर या विभागाने पुढील योजना नव्याने सुरु केल्या आहेत. तसेच उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाकडून या विभागाकडे हस्तांतरित झालेल्या आहेत:-
- १) इतर मागासवर्ग, विमुक्त जाती भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग या प्रवर्गातील युवक-युवतींना तसेच वंचित घटकातील युवक-युवतींना वेगवेगळ्या प्रशिक्षण योजना राबविण्यासाठी व या समाजाचा विकास साधण्यासाठी त्यांचा संशोधनात्मक अभ्यास करण्यासाठी “महात्मा ज्योतीबा फुले संशोधन व प्रशिक्षण संस्था” (महाज्योती) स्थापन करण्याचा निर्णय घेतला असून सदर संस्थेची नोंदणी कंपनी कायदा २०१३ मधील कलम ८ नुसार करण्याचा निर्णय घेतला आहे. त्यानुसार संस्थेची नोंदणी दि.२२.१०.२०१९ रोजी करण्यात आली आहे.
 - २) खुल्या प्रवर्गातील आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल घटकातील युवक-युवतींना प्रशिक्षण देऊन त्यांना सक्षम करण्यासाठी “महाराष्ट्र संशोधन, उन्नती व प्रशिक्षण प्रबोधनी (अमृत) संस्था” स्थापन करण्याचा व या

संस्थेची नोंदणी कंपनी कायदा २०१३ मधील कलम ८ नुसार करण्याचा निर्णय घेतला आहे. या संस्थेची नोंदणी प्रक्रीया सुरु आहे.

३) परदेशातील उच्च शिक्षणासाठी विजाभज, इमाव, विमाप्र प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना पदव्युत्तर पदवी, पीएचडी अभ्यासक्रमांसाठी शिष्यवृत्ती (१० विद्यार्थ्यांसाठी) मंजूर करण्याची योजना सुरु केली आहे.

४) भटक्या जमाती -क प्रवर्गातील धनगर समाजाच्या विकासासाठी १३ योजना मंजूर करण्याचा निर्णय घेतला असून त्यापैकी १२ योजनांचे शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आले आहेत.

५) सामाजिक व शैक्षणिक दृष्ट्या मागास प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना डॉ.पंजाबराव देशमुख वसतीगृह निर्वाह भत्ता योजना.

६) राजर्षी छत्रपती शाहु महाराज शिक्षण शुल्क शिष्यवृत्ती योजना.

४. या योजनांचे स्वरूप पहाता या विभागाच्या नावामध्ये बदल करणे आवश्यक होते. त्यानुसार त्या-त्या प्रवर्गातील लोकसंख्येच्या प्रमाणात आरक्षणाच्या टक्केवारीनुसार उतरत्या क्रमाने म्हणजेच “इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण” असा नावात बदल करण्याच्या प्रस्तावास मंत्रीमंडळाच्या दि.१६.०७.२०१९ रोजी झालेल्या बैठकीत मान्यता देण्यात आली. त्यानंतर महाराष्ट्र शासन कार्यनियमावलीच्या पहिल्या अनुसूचीमध्ये विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण या विभागाचे नाव “इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण” असे करण्यासंदर्भात अधिसूचना सामान्य प्रशासन विभागाने दि.२९.०८.२०१९ रोजी निर्गमित केली आहे.

५. विभागाचे सदरचे नाव हे उच्चारण्यास खूप मोठे व विस्तृत स्वरूपाचे आहे. या विभागाकडे सोपविण्यात आलेल्या योजना व विभागाने नव्याने सुरु केलेल्या योजना तसेच उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाकडून या विभागाकडे हस्तांतरीत केलेल्या योजनांचे स्वरूप पहाता या विभागाचे नाव सर्वसमावेशक व संक्षिप्त (थोडक्यात) असावे असा विचार आला व त्यावर मा.मंत्री (इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण) यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या बैठकीत चर्चा करण्यात आली. चर्चेअंती या विभागाचे नाव या विभागाशी संबंधित सर्व प्रवर्गांचा विचार करुन “इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग” ऐवजी “बहुजन कल्याण विभाग” असे करण्यात यावे असे ठरले.

६. या विभागास यापूर्वी नेमून दिलेले विषय आणि सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाकडून वर्ग करण्यात आलेले विषय यांचे कामकाजाचे स्वरूप पहाता विभागाला यापूर्वी दिलेले नाव हे उच्चारण्यास खूप मोठे व विस्तृत स्वरूपाचे असल्याने इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग ह्या नावात बदल करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:

याबाबत मा.मंत्रिमंडळाने दिनांक १२ फेब्रुवारी, २०२० रोजी झालेल्या बैठकीत घेतलेल्या निर्णयानुसार इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण या विभागाच्या नावात बदल करून सर्व जातींच्या प्रवर्गाचा समावेश असलेले “बहुजन कल्याण विभाग” असे करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

२. या विभागाच्या नवीन नावाबाबतची अधिसूचना विधी व न्याय विभागाच्या सल्ल्याने सामान्य प्रशासन विभागाने प्रसिद्ध करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२००२१७१५१६४८४०२२ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नांवाने,

(भा. र. गावित)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति:

१. मा.राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा.मंत्री (इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण) यांचे खाजगी सचिव
४. मा.राज्यमंत्री (इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण) यांचे खाजगी सचिव
५. मा.मुख्य सचिव यांचे सह सचिव, मंत्रालय, मुंबई
६. सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. प्रधान सचिव, इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
८. संचालक, इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण संचालनालय, पुणे
९. आयुक्त, समाजकल्याण, पुणे
१०. सर्व विभागीय आयुक्त
११. सर्व जिल्हाधिकारी
१२. सर्व कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
१३. सर्व प्रादेशिक उपायुक्त
१४. सर्व सहाय्यक आयुक्त
१५. सर्व सह सचिव/उप सचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, इतर मागासवर्ग, सामाजिक व शैक्षणिक मागास प्रवर्ग, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती आणि विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१६. निवडनस्ती.